

ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ
ім. Г.С. КОСТЮКА АПН УКРАЇНИ

T. Kostyuk

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Інституту психології ім. Г.С. Костюка
АПН України

ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ
ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Том XII, частина 1

За редакцією академіка С.Д. Максименка

Київ – 2010

<i>Мироненко Г.</i> Психологічні особливості емоційного вигорання лікарів.....	414
<i>Ніконова О.Ю.</i> Гендерна роль та гендерна ідентичність при спів залежності.....	424
<i>Овчаренко О.В.</i> Значення цінностей у формуванні образу «я» суб'єкта.....	434
<i>Оран М.О.</i> Мовленнєва соціалізація дітей молодшого шкільного віку.....	445
<i>Осика О.В.</i> Індивідуальна психокорекція в процесі морального становлення школяра.....	456
<i>Партико Т.Б.</i> Працездатність студентів-першокурсників з різною динамікою академічної саморегуляції.....	467
<i>Пашико Т.А., Антілова Д.В.</i> Вплив глибинних пресупозицій особистості на ефективність взаємодії в подружній парі.....	478
<i>Правдивець Н.О.</i> Цінності професійного самовизначення жінки військовослужбовця.....	488
<i>Романенко О.В.</i> Психологічні аспекти професійного становлення студента-майбутнього лікаря.....	497
<i>Романюк Л.В.</i> Становлення цінностей в процесі їх інтергенераційної трансляції.....	517
<i>Сербова О.В.</i> Експлікування чинників економічної соціалізації дітей з обмеженими фізичними можливостями.....	530
<i>Сімків М.В.</i> Суб'єктивний контроль як чинник ставлення до грошей у жінок.....	541
<i>Тіхонова М.І.</i> Фактори ризику порушення психологічного здоров'я учнів початкової школи.....	552

<i>Корчікова І.В.</i> Діалектика особистісної автономії і ідентичності в процесі соціалізації.....	285
<i>Кузовкова М.С.</i> Психологічна адаптація людей похилого віку в умовах геріатричного центру.....	295
<i>Левус Н. І.</i> Ціннісні орієнтації як чинники трудової соціалізації молоді.....	305
<i>Лезун О.М.</i> Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій у філософській та психологічній літературі.....	318
<i>Литвинчук О.М.</i> Дослідження смислових установок учителів, які використовують маніпуляції у педагогічному спілкуванні.....	328
<i>Макаренко Н.М.</i> Креативність практичного психолога у вирішенні проблеми роботи з обдарованими дітьми.....	338
<i>Малкович М. М.</i> Змістові характеристики материнської та батьківської ідентичності.....	350
<i>Марусенко О.А., Походько І.В.</i> Психоемоційний стан педагогічних працівників та психологічне саморегулювання у професійній психолого-педагогічній діяльності.....	360
<i>Мешко О.І.</i> Особливості суб'єктної складової професійної позиції майбутнього вчителя.....	371
<i>Міциха Л.П.</i> Психолого-біографічний аналіз творчого потенціалу Миколи Амосова.....	381
<i>Мойсеева О.Є.</i> Психологічний аналіз агресивності особистості.....	393
<i>Москаленко В.В.</i> Образ «людини економічної» у формуванні економічної культури особистості.....	404

6. Малишева К.О. Синдром емоційного вигорання психолога-консультанта: психологічні чинники, профілактика, корекція: Дис... канд. психол. наук: 19.00.04. – К., 2003. – 203 с.
7. Михайлов Б.В., Гавриленко М.А. До питання про структуру особи лікарів-психіатрів // Форум психіатрії і психотерапії. – Львів. – 2000. – том 2. – С. 26–27.
8. Первичная профилактика психических, неврологических и психосоциальных расстройств. – М.: Смысл, 2002. – 127 с.
9. Робертс Г.А. Профилактика выгорания // Обзор современной психиатрии. – 1998. – №1. – С. 39–46.
10. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии. – СПб.: Речь, 2000. – 350 с.
11. Сидоров П.И., Парняков А.В. Введение в клиническую психологию: В 2 т. – М., 2000. – Т. 2. – 381 с.

Among different professions the representatives of which have a high risk of origin emotional syndrome "burning down" one of main places occupies profession of medical worker. Especially, when says about people which work in medical establishments of the special separations. It is conditioned by the row of.

Key words: emotional burning down, risk, social-economic and social- psychological factors of syndrome "burning down".

Ніконова О.Ю.

ГЕНДЕРНА РОЛЬ ТА ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ПРИ СПІВЗАЛЕЖНОСТІ

У статті дається визначення співзалежності, розглядаються причини виникнення співзалежності. Дається характеристика співзалежності у гендерному аспекті, розглядаються особливості гендерної ролі та гендерної ідентичності при співзалежності. Співзалежність розглядається на теоретичному рівні як причина зміни гендерної ідентичності.

Ключові слова: гендерна роль, гендерна ідентичність, співзалежність.

З часів первинної постанови проблеми співзалежності у 70-ті роки ХХ ст. її актуальність все набуває сили. Сприяють цьому і збільшення видів адикції, і соціально-політичні та економічні кризи, якими так багатий наш час, і безпорадність та розпач у якому знаходяться люди під час кризи. Найбільш поширеним визначенням співзалежності є таке: «співзалежна людина – це така, що дозволила поведінці іншої людини сильно впливати на неї чи нього і така, що одержима спробами контролювати поведінку тієї людини» [4]. Хоча це визначення не можна назвати повноцінним, а скоріш таким, що продиктовано потребами практики, воно дуже влучно розкриває одну з розповсюджених проблем суспільства: проблему співзалежності. Ця проблема актуальна не тільки в контексті сімей алкоголіків чи наркоманів, співзалежність притаманна багатьом родичам хронічно хворих, інвалідів, хворобливих дітей та іншим людям, що постійно знаходяться в оточенні залежних. Враховуючи розповсюдженість різноманітних залежностей (в широкому розумінні) – проблема співзалежності характерна для більшості населення України.

Гендерний аспект був включений в проблематику співзалежності історично у зв'язку з тим, що більшість перших досліджень співзалежності були проведені на жінках – дружинах алкоголіків і наркозалежних. При цьому, безпосередньо порівняльні гендерні дослідження співзалежності стали проводитися лише в останнє десятиліття. Але ці дослідження не завжди підтверджують існуючі факти, а іноді і зовсім заперечують їх. У зв'язку з цим, виникає потреба в теоретичному обґрунтуванні гендерних відмінностей у співзалежних з метою подолання деяких протиріч та побудови нових гіпотез.

Об'єктом нашого вивчення є співзалежність як психологічне явище.

Предметом – вплив співзалежності на гендерну ідентичність особистості.

Мета даної статті – побудувати правдоподібні гіпотези щодо причин гендерних розбіжностей співзалежних та причин викривлення їх гендерної ідентичності.

Співзалежність – це цілісна модифікація поведінки і свідомості, зумовлена присутністю в контексті з індивідом залежного суб'єкта [3]. Співзалежність є досить поширеним явищем, бо залежними є не тільки хімічно залежні, але і хворі

люди, інваліди, діти та взагалі будь-хто з особливими потребами. Ця модифікація є результатом адаптації до відносин с залежним, тобто, по суті, співзалежність направлена на збереження існуючого стану за причиною страху змін.

Причини виникнення співзалежності досить різноманітні. З точки зору різних теорій особистості співзалежність може виникати як явище взаємного переносу чи як наслідок негативного вирішення базових особистісних конфліктів в періоди дорослості (психоаналітичні концепції), наслідок комплексу неповноцінності (в теорії Адлера), невроз, що виникає на підставі невдалої спроби вирішити конфлікт між непереможною внутрішньою залежністю і прагненням до свободи (екзистенціальна психологія), наслідок небезпеки, що супроводжує життя з адиктом (гуманістична психологія), як наслідок наявності ірраціональних настанов (когнітивна теорія).

Поряд з теоретичним поясненням причин співзалежності існують і більш емпіричні висновки. Наприклад, багато авторів притримуються думки, що співзалежність – це наслідок особистісної схильності. Дослідники у США (де, власне, і з'явилося поняття «співзалежність») до особистісних рис додають ще і стать і соціальне походження: вважається, що серед жінок та дітей залежних (наприклад, дітей алкоголіків) більш вірогідна поява співзалежності. Однак, дослідження американських вчених виявили, що соціальне походження впливає на ступінь співзалежності зовсім не так, як прийнято гадати.

Зокрема, слід зазначити дослідження Hewes та Janikowski [4], які досліджували жіночу вибірку з урахуванням фактора соціального походження. Автори очікували, що діти алкоголіків будуть мати більш високу ступінь співзалежності, тому що про це свідчить багато робіт психологів 70-80-х років (існує цілий рух «Діти алкоголіків»). Більш того, як зазначають автори, соціальне походження використовується в США для операціонального визначення співзалежності. Висновки авторів спростовують попередні висновки: жінки діти алкоголіків у США мають менший ступінь співзалежності, ніж жінки діти звичайних батьків. Як перспективу для досліджень Hewes і Janikowski позначили порівняння чоловічої та жіночої вибірки, оскільки традиційно вважається, що жінки більш схильні до

співзалежності і, більше того, більшість досліджень, присвячених співзалежності проведено саме на жінках – дружинах алкоголіків.

Отримані авторами результати вносять значне протиріччя у визначення співзалежності, тому необхідно приділити більше уваги психологічним, а не соціологічним характеристикам співзалежних.

Модифікація поведінки і свідомості при співзалежності носить тотальний характер: людина змінюється на мотиваційному, емоційному, когнітивному, поведінковому рівні. Зокрема, свої потреби співзалежний адаптує до потреб залежного. У емоційно-вольовій сфері спостерігається ригідність, пов'язана з обмеженням власних емоцій, утруднене розуміння емоцій інших, порушується можливість відкритого вираження почуттів [3]. Домінуючими є почуття провини за дії адикту, відчуття неминучості стосунків і страх бути покинутим, тривога, гнів, розпач [3]. Когнітивна сфера характеризується настановами, спрямованими на підтримку залежних стосунків, негативними змінами у Я-концепції. Уявлення про самих себе у співзалежних формується настановами, що створюють перешкоду для створення особистих кордонів, як, наприклад: «Я егоїст, якщо хочу керувати своїм життям», «Мої потреби не такі вже й важливі», «Я відповідальний за інших людей», «Якщо щось не так - це моя вина», «Я не можу не залежати від цієї людини» [1].

У співзалежних звужений рольовий діапазон, поведінка ригідна [4]. Цьому сприяють дезадаптивні установки на сімейну проблему і життєдіяльність, заперечення власних потреб, жертвність позиції, низька опірність стресу [4]. О. Кляпєц підкреслює низьку самоповагу співзалежних, суперечливе ставлення до партнера [2]. Співзалежні прагнуть контролювати життя інших за рахунок маніпуляцій і нав'язування почуття провини, проявляють позицію «рятівника». При цьому їм характерний страх зіткнення з реальністю, який є основою мотивації їх вчинків. Незважаючи на уявну доброзичливість, у співзалежних поступово посилюється толерантність до емоційного болю і негативних емоцій [3]. М. Біті підкреслює слабкість кордонів власного Я співзалежних, що виражається в підвищеній терпимості, поки вона не починає приносити страждання. Це поєднується з одержимістю чужими проблемами, недовірою до себе і оточуючих. У співзалежних спостерігається

суперечливе поєднання відповідальності і безвідповідальності, жертвовність і агресивність позиції, неадекватні емоційні реакції [4]. Ознаки співзалежних на думку Л.М. Зоріної наступні: схильність звинувачувати обставини в залежності, нехтування собою (аж до втрати власного Я), низька самооцінка, пошук серед інших людей або домінування або підкорення з їх боку, пошук уваги і турботи, звичка відчувати одні й ті ж почуття, схильність відкладати все «на потім», нездатність брати участь в розвагах, включеність у драматичний трикутник С. Карпмана («Переслідувач» - «Жертва» - «Рятівник») [3].

Як бачимо, співзалежність поєднує два полюси: домінування та підлеглість. Домінування при співзалежності проявляється в спробах контролювати залежного, що може супроводжуватися агресією та маніпуляціями, у жорсткій позиції неприйняття стану залежного (як то залежність при алкоголізмі чи подразлива несамостійність дитини), у прояві ролі «рятівника» (точніше її імітації для інших). Полюс підлеглості проявляє себе у внутрішньому світі співзалежних: вони проявляють знижену самооцінку, почуття провини, низьку самоповагу і т. і. Все це зумовлює в них бажання підкоритися обставинам, бо поєднання контролю за залежним та самоконтролю є нестерпним для них за причиною виснаженості особистісних ресурсів.

Таким чином, в особистісних інтеракціях роль співзалежного має багато ознак домінування, але на рівні Я-концепції та особистості співзалежні мають всі передумови для формування покірливої поведінки. Це протиріччя між роллю і Я-концепцією можна пояснити тим, що стосунки з залежним потребують домінуючої позиції, позиції «батька» або «рятівника», які не можуть бути слабкими за своєю суттю, але за цією необхідністю лежить страждання, самозвинувачення та бажання підтримки – що не можуть бути передумовами домінуючої поведінки.

У багатьох дослідженнях було відмічено, що жінки більш схильні до співзалежності, ніж чоловіки, тому що деякі психологічні характеристики жінок фактично збігаються з характеристикою співзалежної особистості, або, якнайменш, жінки більш схильні до особистісних рис властивих співзалежним. У дослідженні Cretser і Lombardo [3] зазначається, що згідно з даними 90-х років, приблизно 80 % учасників руху «Діти Алкоголіків» - це жінки, а за відомостями однієї з

популярних американських газет близько 85% читачів матеріалів, присвячених співзалежності – це жінки.

У зв'язку з цим Cretser і Lombardo провели вивчення: 1) обізнаності студентів з проблеми співзалежності; 2) поширеності і вираженості співзалежності; 3) гендерних відмінностей співзалежності. Вибірка дослідження склала 165 учнів коледжу у віці 17-45 років (у середньому 19 років), з яких 58% були чоловіки і 42% - жінки. Студентам пропонувалося три завдання: анкета для самооцінки співзалежності, питання «якою мірою Ваші стосунки з близькою людиною є співзалежними» (визначення співзалежності додавалося), питання «Чи були у Вашому житті відносини (дитячо-батьківські, подружні, дружні) з залежним (алкоголь або наркотики), які тривали рік чи більше?»

Результати перших завдань (анкета) виявилися на середньому з тенденцією до високого рівня і залежними від статі студентів. Зокрема, з'ясувалося, що співзалежність більше властива чоловікам, ніж жінкам ($\chi^2 = 6,95$; $p = 0,03$). Відповіді на питання другого завдання не мають залежності від статі, більша частина (41-43%) відповідають «рідко», однак цікаво те, що кореляція відповіді на це пряме запитання з балами за анкетною (з непрямыми питаннями) складає всього 0,21, що говорить лише про тенденцію, але ніяк не про значущість взаємозв'язку. Таким чином, суб'єктивна оцінка співзалежності студентами применшується. На третє запитання 80% студентів відповіли «ніколи», і по ньому також не спостерігається відмінностей між чоловіками і жінками. Таким чином, анкета з непрямыми питаннями показала, що чоловіки більш схильні до співзалежності, ніж жінки, суб'єктивна ж оцінка співзалежності не залежить від статі.

Cretser і Lombardo пояснюють помилковість приписування жінкам більшої схильності до співзалежності тим, що жінки набагато частіше звертаються по психологічну допомогу з проблем співзалежності і, відповідно, частіше стають об'єктами досліджень. Також жінкам взагалі частіше ніж чоловікам властиво переживати психологічний дискомфорт, який як самі жінки, так і психологи часто приймають за прояви співзалежності [3].

Таким чином, твердження про більшу вірогідність співзалежності у жінок не може бути вірним, тому що самі

характеристики співзалежної особистості здебільше були побудовані на жіночій вибірці. Таким чином, вплив гендерного фактору на характеристику співзалежності як явища виявився значним.

Дослідження останніх років дозволяють виділити психологічні та соціально-психологічні характеристики співзалежних чоловіків, коли залежною є дружина [5, 8, 13]. Співзалежні чоловіки бачать в дружині сильну особистість і вони бояться розриву відносин з нею, їм властиво міфологізувати роль кохання у шлюбі, що призводить до позиції всепрощення по відношенню до залежної дружини, співзалежні чоловіки імпульсивні, внаслідок чого у них відбувається психологічне спустошення, їм характерна фантазійна сексуальність, притаманна жінкам, вони сконцентровані на проблемах сім'ї та орієнтовані на психологічну допомогу зовні (що більше властиво жінкам), мають зовнішній локус контроль.

Звернемо увагу на те, що перераховані характеристики співзалежних чоловіків є здебільш характеристиками їх рольової поведінки і відображають полюс підкорення.

Таким чином, співзалежні жінки здебільшого виконують домінуючу роль при внутрішньому підкоренні, а співзалежні чоловіки виконують підлеглу роль. Вочевидь маємо маскулінізацію співзалежних жінок та фемінізацію співзалежних чоловіків.

Щоб зрозуміти причини цієї різниці звернемося до понять гендерної ідентичності та гендерної ролі з точки зору символічного інтеракціонізму. Символічний інтеракціонізм, за нашої думки, якнайкраще дозволяє проаналізувати взаємозв'язок гендерної ролі та гендерної ідентичності, бо в ньому ці явища розглядаються як взаємопов'язані та взаємоформуєчі.

За визначенням Р.Г. Тернера: «роллю ми вважаємо сукупність патернів поведінки, які становлять значуще ціле і властиві людині, що займає специфічний статус у суспільстві, неофіційну позицію в міжособистісних стосунках або ототожнюється зі специфічною цінністю в суспільстві» [2]. Таким чином, роль та рольова поведінка неможливі без очікувань суспільства або оточуючих. Гендерна роль також являє собою прояв особистістю очікувань суспільства та оточуючих, щодо мужності чи жіночості.

Наступним важливим поняттям є гендерна ідентичність. У символічному інтеракціонізмі поняття ідентичності, належить до

сфери самосвідомості особистості і складається з узагальнення людських реакцій на думку про неї оточуючих людей. Концепція Stryker [1], що розвиває символічний інтеракціонізм, розглядає ідентичність як характеристику особистості, що виникає під впливом суспільства і відповідальну за організацію соціальної поведінки. Згідно Stryker, структурні риси особистості відображаються в ідентичності і відображають розуміння людьми своєї участі в соціальній взаємодії. У його підході ідентичність - це інтеріорізована роль, яка визначається відповідно до соціальних позицій людини. Ідентичність конструється і впливає на поведінку людини. У процесі взаємодії відбувається концептуалізація себе або інтеріорізація певних ролей, які, власне, і є продуктом взаємодії ідентичності та очікувань суспільства. У цьому сенсі суттєвий аспект впливу суспільства на особистість полягає в тому, що Я формується в процесі взаємодії між людьми, що призводить до появи ідентичності, яка, в свою чергу, пов'язана з соціальною поведінкою. Ця поведінка здійснюється тим шляхом, який відповідає індивідуальній ідентичності, має в собі організовану ієрархію можливостей для відповіді на різні соціальні ситуації.

Таким чином, гендерна ідентичність - це інтроособистісна характеристика, що виявляється в концептуалізації себе в координатах мужності-жіночності, що, в свою чергу, продиктовані суспільством. Досягнення гендерної ідентичності зв'язується з встановленням адаптивного балансу між статтю, уявленнями про себе як представника статі й очікуваннями суспільства [1]. Гендерна ідентичність формується на основі нормативних очікувань і розпоряджень, які отримує дитина, тобто гендерної ролі.

У дорослому віці, коли гендерна ідентичність вже сформована відбувається зворотний процес і гендерна роль стає зовнішнім виразом і демонстрацією гендерної ідентичності, при цьому навіть у дорослому віці зміна гендерної ідентичності відбувається тільки під впливом соціальних факторів [4]. З цього випливає, що гендерна ідентичність і гендерна роль співвідносяться як індивідуальне та типове та мають взаємоформуєчий зв'язок: зміна рольового репертуару сприяє зміні ідентичності, а ідентичність проявляє себе в ролях.

Повернемося до аналізу співзалежності та спробуємо уявити як впливають стосунки з залежним на формування гендерної ідентичності.

Об'єктивно, стосунки з залежним потребують жіночого характеру (бажання зрозуміти, допомогти, стерпіти) та мужньої поведінки (контролювати, направляти, слідкувати). Маємо, по суті, закладене самими стосунками протиріччя між гендерною ідентичністю та гендерною роллю.

Маскулінізація ролі жінки у стосунках з залежним, за умови достатньої тривалості, призводить до змін у гендерній ідентичності, що також стає маскуліною. Підтвердження цьому можемо бачити в описах жінок з тривалою співзалежністю: гнівливність, слабка або відсутня емпатія, слабка диференціація почуттів та слабке їх розуміння, відсутність різноманіття проявів почуттів. На стадіях застарілої співзалежності жінки вже не відчувають такого сорому, жалю, провини, як на початку становлення співзалежності – вони емоційно спустошені. Їх маскулінізована роль врівноважується маскулінізованою ідентичністю. Остання і формує їхню поведінку.

Чоловіки опиняються в дещо інших обставинах. Вони можуть проявляти в стосунках з залежною дружиною свою типову (маскуліну) рольову поведінку, але їх ідентичність входить в протиріччя з необхідністю проявляти розуміння, допомогу, терпимість – тобто фемінні якості. Таким чином чоловіки опиняються в ситуації особистісного конфлікту на рівні ідентичності, що виснажує їх і поступово фемінізує. Звідси і різниця в описах співзалежних чоловіків та жінок.

Таким чином, ми можемо сформулювати наступні гіпотези:

1. Під впливом співзалежних відносин жінки маскулінізуються. Цей процес відбувається внаслідок розмиття фемінної ідентичності під впливом маскуліної ролі (яка неминуха в співзалежних відносинах).

2. Під впливом співзалежних стосунків чоловіки фемінізуються. Цей процес породжується суперечністю на рівні саморозуміння і самосприйняття себе у співзалежних стосунках.

На основі даних припущень, можна стверджувати, що особистісні зміни співзалежних жінок пов'язані з гомеостатичною зміною гендерної ідентичності слідом за необхідністю виконувати маскулінізовану роль, а особистісні зміни

співзалежних чоловіків пов'язані з гетеростатичними процесами, викликаними протиріччям в Я-концепції.

Грунтуючись на вищезгаданому, ми можемо припустити, що чоловіки і жінки в однаковій мірі схильні до співзалежності, іншими словами – жінки не мають особливих рис, що сприяють виникненню співзалежності. Вплив співзалежності на гендерну ідентичність у чоловіків і жінок підпорядкований різним чинникам і має різні результати. Загальний вплив співзалежності на гендерну ідентичність можна позначити як «інверсія ідентичності».

Література

1. Березин С.В. Психология наркотической зависимости и созависимости / С.В. Березин, К.С. Лисецкий, Е.А. Назаров. – М., 2001. – 192 с.
2. Битти М. Алкоголик в семье, или преодоление созависимости. – М., 1997. – 331 с.
3. Гусев И.Ю. Психологические средства коррекции идентичности созависимой личности (на примере жен, имеющих мужей с алкогольными проблемами) : автореф. дис. канд. психол. наук. – Красноярск, 2006. – 19 с.
4. Жидко М.Є. Особистісні чинники формування відносин подружньої співзалежності у чоловіків / Наукові записки інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України : в 4 т. – К., 2005. – Т. 2, вип. 26. – С. 71–76.
5. Зорина Л.М. Созависимость и пути ее преодоления. – Казань, 2006. – 76 с.
6. Келли Г.Ф. Основы современной сексологии. – СПб., 2000. – 896 с.
7. Клауд Г. Изменения, которые исцеляют. – СПб., 2002. – 313 с.
8. Кляпець О. Шлюбна залежність як чинник емоційного вигорання в сім'ї / Соціальна психологія. – 2006. – № 6. – С. 164–174.
9. Коцар А.В. Особенности психосексуального развития женщин, больных неврозом и находящихся в отношениях супружеской зависимости: дис. ... канд. психол. наук. – Х., 2002. – 194 с.
10. Куница М.Ю. Психологическая помощь созависимой личности из деструктивной семьи : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. психол. наук. – Ставрополь, 2006. – 23 с.

11. Майерс Д. Социальная психология. – СПб. : Питер, 1997. – 688 с.
12. Савчук О.М. Соціально-психологічна корекція стану співзалежних жінок, які зазнали насильства в сім'ї : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук. – К., 2005. – 21 с.
13. Старшенбаум Г.В. Аддиктология : психология и психотерапия зависимостей. – М. : Когито-Центр, 206. – 367 с.
14. Фролова Є.В. Психологічні чинники і динаміка формування міжособистісної залежності у жінок. – Х., 2008. – 19 с.
15. Gary A. Cretser, William K. Lombardo. Examining codependency in a college population // College Student Journal. – 1999 - V. 33. – P. 58-65.
16. Hewes R.L., Janikowski T.P. Parental alcoholism and codependency : a comparison if female children of alcoholics and nonalcoholics in two college-age groups // College Student Journal. – 1998 - V. 32. – P. 140-147
17. Stryker S. Identity theory: Developments and extensions // Self and Identity. NY. - 1986. - P. 89-104.
18. Turner R.H. Role-taking, role standpoint, and reference group behavior // American Journal of Sociology. – 1956 - V. 4. – P. 316.

This article provides a definition of co-dependence, are considered the causes of co-dependence. We give a characterization of co-dependence from a gender perspective, are considered especially gender roles and gender identity in the co-dependence. Co-dependence is considered on a theoretical level as a factor in changing gender identity.

Keywords: gender role, gender identity, co-dependence.

Овчаренко О.В.

ЗНАЧЕННЯ ЦІННОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ ОБРАЗУ «Я» СУБ'ЄКТА

В статті розкриті основні психічні механізми формування образу «Я» суб'єкта, які детерміновані зовнішніми оцінками значимих людей, що визначають структуру цінностей «Я-концепції» суб'єкта.

Ключові слова: оцінка, цінність, образ «Я», «Я-концепція», інтеріоризація, містифікація, інвалідизація, інтроєкт, внутрішні суперечності психіки.

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку практичної психології з'являється проблема становлення цілісної, гармонійної особистості, яка реалізується у конструктивних взаємозв'язках із соціумом. Дослідження науковців [8, 14, 16, 24] вказують на важливу складову формування «Я-образу» людини, що полягає в єдності свідомого та несвідомого компонентів психіки суб'єкта. Незаперечна роль значимості суспільних цінностей для індивіда розкриває перспективи для подальшого пізнання механізмів їх перетворення у внутрішній компонент структури особистості, який визначає, детермінує та регулює направленість особистості.

Метою статті є аналіз наукових джерел з проблеми становлення образу «Я» особистості, формування ціннісного компоненту її психічної структури.

Постановка проблеми. Особистість формується в суспільних зв'язках з оточенням, в пізнанні дійсності та її оцінці, в прийнятті норм та правил значимих людей, в прагненні до власної індивідуальності та неповторності, в розвитку унікальності та досягненні можливостей для самореалізації. Цінність, важливість, значимість певних правил, норм, ідеалів, предметів дійсності для індивіда визначає його ціннісну спрямованість, тобто орієнтацію на конкретний вид діяльності, у якій би реалізовувалась домінуюча в ієрархічній структурі потреба. Цінності змінюють одна одну, формуючи нове уявлення особистості про себе, свою роль у житті та подальшу діяльність. Цінність реалізується у відчутті сенсу власного життя, має генетичну та біологічну структуру, але її формування та розвиток детерміновані соціумом [9, 16, 19]. Так, через обраний «еталон» для наслідування, яким найчастіше виступає значима людина, визначається важливість життєвих поглядів або дій. Уподібнення певних рис характеру значимих людей дитиною відбувається шляхом їх інтеріоризації – вимоги соціуму перетворюються на вимоги особистості до самої себе. Зовнішні об'єкти набувають цінності для суб'єкта, якщо вони пов'язані із його образом «Я», тобто інтегровані у внутрішню структуру особистості. Так, пережита людиною